

KÜRESEL PAZARDA, YEREL POZİSYONLAR, ÇÖZÜMLER, YENİ MİMARLAR, MİMARLIKLAR...

Bir 'kolaj' gibi duran başlıktan da anlaşılacağı gibi, bir çerçeveye oturtulması pek kolay olmayan, sınırları çok kolay kavranamayan bir 'durum' içinden hareket etmeye çalışacağım.

Başlık, anahtar kelime olan "küresel pazar" aracılığı ile dıştan ve genel olandan daraltarak tarif edecekmiş gibi görünse de iki sebeple bu hataya düşmemek gerektiğine inanıyorum. Birincisi konunun, genelleştirilmiş bir bütünlükten daraltarak gündelik alana taşıyanamayacak kadar katmanlı ve farklı okumalara açık, dağılmaya yatkın bir yapı sergilemesi; ikincisi, durumu yeterince irdeleyebilecek mesafeden yoksun duruşumuz. Deyim yerindeyse konunun dibinde durmamız.

Bu iki sebebi, konunun bağlamını oluşturmak için çabalayacağımız kurguların genelden üretildiği sürece jenerik kalma tehlikesi barındıracağını anlamak için yeterli argümanlar olarak görebiliriz.

Konunun jenerik kalma tehlikesine düşmemek adına stratejimi gündelik profesyonel mimarlık pratiği deneyimlerine dayandırmaya çalışacağım. Gündelik olanda yüz yüze kaldığımız ya da kalma durumumuz muhtemel pozisyonlardan hareketle konuyu ifade etmeye çalışacağım.

Bunu da mimarlığın kapsadığı diğer alanları da dışarıda tutarak "profesyonel anlamda mimarlık hizmeti veren bir kişi" olarak durduğum noktadan yapmaya çalışacağım.

Bir taraftan Ege ve güney sahillerindeki turistik bölgelerde, diğer taraftan İstanbul ölçeğinde olan yakın zamanlı gözlemlenen oluşumlara, yurtdışında Türk firma ve mimarlarının aktiviteleri de eklenince mimarlık dünyamızı yeni ortamın beklediği söylenebilir. Ancak oluşmaya başlayan bu ortamın, durumun sınırları ölçeğini tek defada kavramanın ya da anlatmanın pek kolay olmadığını söylemiştik. Bu nedenle daha görünür olandan, daha az görünenlere doğru bir yol izlemek, buradan da mimarın bu durumlar karşısında aldığı veya alacağı pozisyonlara bakmak istiyorum.

Dünya genelinde ekonomik gelişmelerle paralel gözlemlenen hareketlere baktığımızda; 'mimarlık'ın hem akademik anlamda hem de profesyonel anlamda küresel pazar da dolaşımın bir parçası olduğunu biliyoruz. Türkiye için konuşursak, hükümet politikaları ile de desteklenen, bu pazarda yer edinme ve rol çalma çabası, uzun bir dönem kendi içine kapalı olan toplumsal anlayış ve ilişkileri yerinden sarsmaya başladığını deneyimlemeye başladık. Yakın zamanlı gelişmelerden yola çıkarak örneklemelerde bulunalım. İstanbul, Türkiye için dışa açılmanın vitrini konumundadır. Bugün yapılan yatırımlar ve yerel politikalar hep bunu destekler niteliktedir. Haliyle küresel pazarda yer edinmede öne çıkması beklenen kent de İstanbul olacaktır. Kamuya yansıyan tartışma yaratan projeleri hatırlayalım; Galataport projesi, Dubai Towers projesi, Haydarpaşa bölgesi kentsel dönüşüm projesi, Kartal ve Büyükçekmece kentsel dönüşüm projeleri ve yarışması, Zorlu Center kentsel tasarım yarışması...

Bu projeler; arazisi, yatırım şekli, proje elde edilme süreci, projenin şekline kadar pek çok boyutu ile kamusal ortamda farklı açılardan tartışma yarattı. Bu tartışmalar göstermiştir ki; yıllardır, içine kapalı ilişkiler içinde yol yordam bulan organizasyonel yapılar ve zihinsel durumlar bu tür tartışmalara, karşılaşmalara tatminkâr yanıtlar üretememiştir. Bu da, bu ve benzeri karşılaşmalara ne zihin olarak ne de disiplinler anlamda hazırlıklı olmadığımız sonucuna varmamıza sebep olmaktadır.

Bu örneklerin çoğunda tartışmalar, yerel politikaların açtığı kapılardan küresel kapitalin kamusal alanlara girişine izin vermemek için verilen tepkilerden öteye geçememiştir. Özellikle Kartal ve Küçükçekmece uluslar arası yarışmalarındaki yerel mimarların bu oyunda biz niye yokuz feryatlarını hatırlayalım. Şimdilerde bu feryatın şiddetini azaltmak için, Zorlu Center yarışmasında baştan bu durum öngörülerek kitabına uydurulmuş görünmektedir. Yeterlilik meseleleri yumuşak karına dokunmadan Türk mimarların yabancı mimarlarla konsorsiyumlarına olanak verilerek halledilmeye çalışılarak, Türk mimarlar oyuna dahil edilmiştir. Fakat ne yazık ki konu yine gereksiz detaylarda tartışılarak, konu disiplinler anlamda asıl konuşmamız gerekli konulardan uzak devam etmektedir.

Diğer bir yandan yabancı yatırımcı ile birebir karşılaşılan, özel ya da profesyonel karşılaşmalara yönelik zeminlerden bıraktım mimarlığı, ne mesleki, ne de hukuki anlamda hiçbir ses duymuyoruz. Yabancı yatırımcıların, kentlerde veya turistik alanlardaki özel alanları ya da el altından yine kamu ya da orman arazilerini alması, yerel mimarlarla temas etmeden uygulamalarını gerçekleştirmeleri veya kendi mimarlarına konsept ve avan projeleri hazırlatarak, burada yerel mimarlık ofislerini yasal onaylar ve uygulama projeleri için kullanması, yerel mimarları davetli projeler aracılığı ile kendi proje süreçlerine katma biçimi ya da yerel mimarlarla doğrudan çalışma biçimleri olduğunu biliyoruz. Ama bunlar ne mimarlık medyasında tartışılıyor, ne de mimarlar arasında...

Bir taraftan küresel kapitalin dolaşımında kendine rol üstlenmiş ya da üstlenme fırsatı yakalamış kimi yerel mimarlık ofisleri bu geçiş döneminde Dubai, Kazakistan, Rusya gibi ülkelerde iş ölçeklerine bağlı olarak mimarlık adına bazen beyin, bazen işçi olarak katıldığını görüyoruz.

Küresel kapitalin çok tarifli olamayan kendine has metotları, çalışma biçimleri var. Bunlar gün geçtikçe biz mimarların farklı biçimlerde karşılaşmaya başlayacağı durumlardır. Türkiye'deki gelişmelere baktığımızda da, içine kapalı konvansiyonel alışkanlıklara göre hareket eden yerel yapı üretim organizasyonlarının bu durum karşısında bocaladığını görüyoruz. Bu çözümler, çözülmeyen sonraki yeni mimar duruşlarının ve yeni mimarlıkların habercisi...

Beğenelim, beğenmeyelim, ister kabul edelim, ister sırtımızı dönüp görmemeye çalışalım bu oluşumların, içinden geçilen dönemin, yeni oluşumların habercisi, sürecin de kuluçka dönemi olduğu varsayılabilir. Amacım; bu süreçteki profesyonel mimarlık hizmetleri pratiği ve deneyimleri üzerinden konuyu irdelemek. Önümüzdeki oluşumların izlerini görünür kılmak.

Bunu sağlayacak tartışmaları 3 ana başlık altında toplamaya çalışacağım;

- a. Yerel çözümler, yerel alışkanlıklar ve yapma biçimleri ile beslenen mimarlığa bakışımızı etkileyecek mi? Nasıl etkilemeye başladı ya da başlayacak? Bu bakış kendi referans düzlemlerini hangi mimar profil(ler)i üzerinden üretecek?
- b. Mimar duruşları ve pozisyonlarına bağlı olarak ofis yapılanmalarının nasıl dönüşmeye başladığı?
- c. Yapım (inşaat) süreçlerinin ve organizasyonlarının ne ölçüde, nasıl dönüşeceği?
(Konvansiyonel mimar-Yerel yönetim-belediye-müteahhit-taşeron ilişkilerinden-yeni şantiye ve yapım organizasyonlarına...)

Deneyimli mimarlık ofislerinden, genç ofislere kadar bu çerçeveler içinden deneyimlerini aktaracak, nitelik olarak meseleyi 'iş' üzerinde değil 'mimarlık' ekseninde tartışacak gruplar içinden yapılmasını önemli buluyorum. Belki o zaman çaresizce kabullenmek durumunda kalacağımız rolleri şimdiden görür, kendimize yeni seçenekler ve olanaklar yaratabiliriz...

Boğaçhan Dünderalp

Temmuz 2007